

**ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ РЕГІОНУ
(НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ
«ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»)**

*Володимир Мисько, Станіслав Придаткевич
myskovz@ukr.net*

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна*

Abstract: The article highlights the current state of tourist and recreational resources of the National Nature Park «Podilski Tovtry» as one of the most important factors in the development of the tourism industry in the region. The author emphasizes the importance of preserving unique forest tracts, microclimatic conditions, healing mineral springs, picturesque natural landscapes of Podilsk Prydnisteria, amazing monuments of history and architecture, which are powerful factors in the constant influx of domestic and foreign tourists. Peculiarities of economic and geographical situation, recreational and labor resources – factors that contribute to the transformation of NNP «Podilski Tovtry» into an important center of recreation and tourism of Ukraine are considered. A detailed description of the tourist and recreational Satanic node and its functional use is given: medical and health, excursion-tourist and cultural-cognitive. The resort and recreational establishments of sanatorium type of Gorodotsky, Kamyanets-Podilsky and Chemerovetsky districts are analyzed. The hotel chain of Kamianets-Podilskyi is characterized. A description of the current state and development of road, rail and air transport, which provide external and internal freight and passenger traffic in the National Nature Park. The importance of using historical and cultural objects on the territory of National Nature Park «Podilsky Tovtry» as important tourist and recreational resources of the research territory is characterized. The problems that hinder the development of tourism in the region are analyzed. Based on scientific research, the author proposes the main directions for improving the tourist and recreational economy of the region and proposals for optimizing the tourist and recreational complex of NNP «Podilski Tovtry».

Key words: tourist and recreational resources, tourist potential of the region, tourism, National Nature Park «Podilsky Tovtry», Kamyanets-Podilsky, resort and recreational establishments, tourist infrastructure, tourist and recreational complex.

Під туристично-рекреаційними ресурсами розуміються об'єкти, явища чи процеси природного, антропогенного або змішаного походження, властивості яких можуть безпосередньо задовольнити потреби людей у відпочинку та змістовному проведенні дозвілля. Особливою рисою туристично-рекреаційних ресурсів є здатність змушувати людей, які хочуть залучитися до їх використання з метою відпочинку, долати певні відстані. Довжина цієї відстані прямо пропорційно залежить від цінності самих ресурсів, стану інфраструктури туристичного та загального користування та іміджу місця призначення [2; 11-13].

Не всі природні об'єкти та об'єкти антропогенного походження можуть використовуватись як ресурси для розвитку рекреації і туризму. Для того, щоб примусити людей долати певні відстані з метою залучення до їх користування, вони повинні мати такі властивості: лікувально-оздоровчу значущість (мінеральні води Сатанова, сприятливий мікроклімат Придністер'я); унікальність (Товтровий кряж, Смотрицький каньйон); історичну, духовну та художню цінність (Старий замок, Кафедральний костел, Хрестовоздвиженська церква у Кам'янці-Подільському, Бакотський скельний монастир, синагога у Сатанові, староєврейські кладовища); оригінальність (фестивалі «Остання столиця», «Тerra Heroica», «Острів скарбів», фестиваль повітроплавання «Золота омега»), естетичну привабливість (будинки Старого міста у Кам'янці-Подільському, дендропарки, ботанічні сади).

Деякі дослідники до туристично-рекреаційних ресурсів відносять також матеріально-технічну базу, трудові, управлінські ресурси, транспорт, комунікації, фінансові, інформаційні, інноваційні та інші ресурси. Але поки що вищеперераховані об'єкти не володіють (або дуже рідко володіють) вищеперерахованими властивостями, тож дуже рідко самі по собі можуть приваблювати туристів.

Розвиток різних видів рекреаційної діяльності, що покликаний насамперед потребами людей у відпочинку, найбільш доцільний в тих районах, які мають для цього сприятливі рекреаційні ресурси. До таких районів відноситься територія Національного природного парку «Подільські Товтри» із його багатим рекреаційним потенціалом.

Для території НПП «Подільські Товтри» характерні сприятливі умови для формування туристично-рекреаційного комплексу. Подільський край вже здавна завоював популярність у туристів та звичайних відпочиваючих. Вкриті лісами урочища, сприятливий клімат, цілющі лікувальні мінеральні джерела, мальовничі природні ландшафти Подільського Придністер'я, дивовижні пам'ятки архітектури, є потужними чинниками постійного напливу туристів [3].

Територія природного парку належить до тих районів, в яких рекреація може стати одним з головних джерел соціального і економічного розвитку. Особливості економіко-географічного положення, рекреаційні і трудові ресурси, це фактори, які сприяють перетворенню парку у важливий осередок рекреації і туризму України.

Виконання багатофункціональних завдань парку, поєднання охорони природи і відпочинку має бути досягнуто завдяки територіальному розмежуванню одного від іншого. Просторова розмежування режимів

природокористування служить довготривалому процесу охорони природи і створює умови для повноцінного відпочинку [3].

Національний природний парк «Подільські Товтри» має важливу особливість: здатність організувати нові форми використання прихованих ресурсів – пізнавально-естетичних, і тим самим відшкодувати нестачу деяких інших ресурсів відпочинку (море, сухий клімат тощо).

Різномічне і досить активне освоєння природних ресурсів цього регіону протягом століть (і особливо останніх десятиріч – внаслідок науково-технічного прогресу), докорінно змінило їх природну структуру, на окремих ділянках (Нігин, Вербка, Закупне) призвело майже до повного знищення товтрових масивів. Щоб запобігти подальшому нераціональному використанню Товтр, вже сьогодні необхідно введення таких форм господарської діяльності, які б гармонійно вписувалося в їх унікальну природу [1].

Слід зазначити, що надзвичайно сприятливі природно-кліматичні умови, різноманітність ландшафтних територій, цінні джерела мінеральних вод, численні пам'ятки природи, історії і культури ще нераціонально використовуються при організації санаторно-курортного лікування, масового відпочинку і туризму.

Досліджуваний регіон поряд із Кримом, Карпатами і Закарпаттям відноситься до числа найбільш перспективних рекреаційних зон країни.

Особливу цінність і значимість для рекреаційного господарства області складає запас мінеральних вод, що вже сьогодні дає можливість формування ефективного профілакторно-лікувального комплексу на базі мінеральної води типу «Нафтуса» в околицях смт. Сатанова та мінеральних вод з терапевтичними ефектами м. Кам'янець-Подільського.

Значну рекреаційну цінність складають лісові масиви. Поряд з ріками та іншими водними акваторіями їм відводиться основна роль в організації короткочасного відпочинку населення.

Важливим чинником розвитку природного парку, як туристично-рекреаційного комплексу є близькість до великого міста Кам'янець-Подільський, населення якого потребує місць здорового відпочинку, високий рівень сільськогосподарського освоєння оточуючої парк території; потреба у збереженні окремих ділянок природи та зазначених їх об'єктів.

Порівняно невелика відстань від міст Хмельницький та Чернівці збільшуватиме можливість короткочасного багатолюдного відвідання відпочиваючими парку. Зростатиме необхідність організації короткочасного відпочинку з розширенням його екскурсійно-пізнавального елементу

Сьогодні рекреаційне освоєння Подільських Товтр розвивається стихійно: формуються Кам'янець-Подільський та Сатанівський рекреаційні вузли; в

Чемеровецькому районі – ареали короткострокового відпочинку (приміського) та довгострокового відпочинку (місцевого та міжрайонного значення). Мережа оздоровчих установ розвинута недостатньо, для організації відпочинку використовуються пристосовані будівлі.

Досить перспективним для туристично-рекреаційного використання є наявність Сатанівського рекреаційного вузла. На його прикладі розглянемо перспективи розвитку туристично-рекреаційних ресурсів.

В умовах Сатанівського вузла, завдяки особливим природним умовам та ресурсам, ландшафтній структурі та активному рекреаційному освоєнню з останнє десятиріччя, визначився характер його функціонального використання – лікувально-оздоровчий, екскурсійно-туристичний та культурно-пізнавальний. Найбільш сприятливі для рекреаційного використання в його межах є: заплава і надзаплавна тераса річки Збруч, міжрядові сідловини, товтрові гряди, схили товтр та їх вершини.

Сучасне використання заплави і надзапавної тераси річки Збруч (загальна ширина 30-40 м, які складені суглинистим алювієм з лучною рослинністю на лучних чорноземах) використовуються інтенсивно для короткочасного відпочинку, «дикого» туризму, прийняття аеро- та геліован, прогулянок вздовж штучного озера. У межах заплави створено три ставки, з яких найбільший (створений у 1984 р.) довжиною 650 м., завширшки – 20-25 м., глибиною 2-2,5 м, влітку прогрівається до 26-28°C, рівень води на 1-1,5 м вищий ніж у річці Збруч, від неї відокремлений насипною дамбою висотою до 2 м.

Ставок успішно використовується рекреантами для купання та прогулянок на водних велосипедах, дамба – на якій є декілька видових точок чудового краєвиду – використовується для теренкуру. Берег ставка, за рахунок невеликої ширини (1-1,5 м) та великої крутизни (30-35 °C) для геліован практично не використовується. Інші ставки, як рекреаційні об'єкти мають невелике значення і використовуються для рибальства. Річка Збруч, з рахунок невеликої глибини (1-1,5 м), швидкої течії на перекатах (1-2 м/сек.) та крутих уривистих берегів, для купання не використовується. Тут зосереджено (на протязі 1,5 км) 8 рибальських стоянок.

Негативний аспект неорганізованого відпочинку та «дикого» туризму проявляється в тому, що територія активно витоптується рекреантами (3-4 ступінь дигресії трав'яного покриву), у зв'язку із чим, лісостепові угруповання поступово замінюються на степові. Крім цього, на цій території багато кострищ, звалищ, сміття, випасається худоба.

Міжрядові сідловини складені лесовидними суглинками, схили яких частково вкриті дубово-грабовими насадженнями на опідзолених чорноземах. Сідловини інтенсивно забудовуються. На одному з їх схилів збудований

санаторій «Збруч». Днище сідловин заасфальтовується у ході рекреаційного освоєння. Влітку тут створюється несприятливий мікроклімат з рахунок сильного нагрівання підстилаючої поверхні. Схили улоговин частково засаджені екзотами (туя, срібляст ялина, срібляст тополя і т.п.).

На Товтрової гряді в районі Сатанова, найбільш інтенсивно використовується її пологий (до 18°) схил для бальнеологічного лікування. Так, на північно-західному схилі товтри Іванковецької збудовані санаторій «Товтри», турбаза «Джерельце» та бальнеопавільйон. Схили товтр покриті розрідженими дубово-грабовими насадженнями [1].

У трав'яному покриві переважають рослини стійки до витоптування (подорожник, щавель кінський, полин). Схили використовуються для бальнеологічного лікування, терренкуру, пішохідних прогулянок у лісі, тут розташовані ігрові площадки для дітей. Круті схили товтр та вершини мають низьку рекреаційну оцінку. Їх використання можливе для пішохідних прогулянок та спортивного туризму.

На окремих ділянках виражений негативний вплив на рекреаційні ресурси в межах Сатанівського рекреаційного вузла, необхідно проведення таких заходів:

- в межах заплави – обмежити випас худоби; провести очищення та поглиблення ставків; провести насадження вологолюбних рослин (верба плакуча, вільх чорна) з метою запобігання розмиву берегу річки; прокласти зручну під'їзну дорогу до свердловин мінеральної води; створити намівні піщані пляжі у районі великого ставка та ігрові площадки для дітей;

- в межах міжгрядових сідловин – зменшити площу асфальтового покриття, змінивши на газони; збільшити насадження деревних порід з розлогою кроною для оптимізації мікроклімату; створити кільцевий туристично-прогулянковий маршрут;

- в межах Товтрової гряди – врахувати специфіку лесовидних суглинків при проведенні комунікаційних та будівельних робіт (високий ступінь просідання та розмиву); відновити трав'яний покрив та підлісок; припинити забруднення ґрунту антропогенними відходами; можливе прокладання нових прогулянкових маршрутів та спорудження корпусів санаторію.

- Отже, територію НПП «Подільські Товтри» можна використовувати з рекреаційною метою протягом усього року. Основні можливі тут види рекреаційної діяльності: туризм і спорт (масовий пішохідний, автомобільний і кінний туризм, спортивний пішохідний туризм, масовий лижний туризм і спорт); загальнооздоровчий відпочинок (пішохідні прогулянки, спортивні ігри, екскурсії, лижні прогулянки) любительські промисли (збір грибів, рибальство,

мисливство); кліматичне і бальнеологічне лікування; пізнавально-культурний (екскурсії) [3].

Регіон, завдяки своїм рекреаційним ресурсам, зокрема родовищам мінеральних вод, має усі потрібні передумови для оздоровлення рекреантів та може зайняти гідне місце у європейському та світовому туристичному співтоваристві.

У Городоцькому районі виділяється Сатанівський рекреаційний комплекс, в якому на базі мінеральної води типу «Нафтуса» сформована курортна зона. В санаторно-лікувальному комплексі «Перлина Поділля» створені всі умови для зручного та повноцінного відпочинку.

Багата територія курорту на природні, історичні та унікальні археологічні пам'ятки. Саме від санаторію «Перлина Поділля» йде шлях по екологічній стежці до печери «Монаха відлюдника», на гору Липінську, до джерела Донни Бейжі та на городище-святилище Богит Х-ХІІІ ст., де і стояв всесвітньо відомий Збруцький ідол (Світовид) – божество східних слов'ян. Сьогодні це пам'ятка культури світового рівня, куда до цієї пори приїжджають язичники з усього світу. Відпочиваючим пропонуються екскурсії до місцевих архітектурних пам'яток Сатанова: замок ХІV-ХІVІ ст., синагога 1532р., міська брама 1724 р., Свято-Троїцький монастир 1654 р. та ін.

Кожен рекреант може приємно відпочити у більярдній та сауні з лікувально-оздоровчими процедурами. У вільний час відпочиваючі мають можливість оздоровитись у багатофункціональному тренажерному залі, а також гарно провести час на тенісному корті санаторію. Поряд із санаторієм протікає р. Збруч, саме тут можуть гарно провести час любителі риболовлі.

Також у Сатанові розташований готельно-оздоровчий комплекс «Аква Віта» (Жива Вода). Даний заклад пропонує широкий спектр різноманітних лікувально-оздоровчих процедур, які є можливими за рахунок сучасного обладнання та кваліфікованого медичного персоналу. Та найбільшим багатством поряд з унікальними ландшафтами, скелями, печерами, ріками, водоспадами, являється Збручанська мінеральна вода, яка принесла Сатанову світову славу. Також смт Сатанів багате архітектурними пам'ятками ХV-ХVІІІ століття, які сприяють духовному відпочинку рекреантів.

У санаторії «Збруч» до послуг відпочиваючих двомісні зручні номери з усіма комунальними зручностями, телевізором та телефоном, двомісні кімнати підвищеної комфортності, двомісні, та одномісні люкси, їдальня.

На території санаторної зони є клуб, бібліотеки, бари, кафе, перукарні, манікюрні та педикюрні зали. В клубі проводяться танцювальні вечори, приїжджають з концертними програмами різні танцювальні та естрадні

колективи. Для відпочиваючих організуються пішохідні прогулянки за місцевими маршрутами на яких вони взнають історію нашого краю.

Організуються екскурсійні поїздки в м. Почаїв, м. Кам'янець-Подільський, с. Кривче та до найдешевшого речового ринку України – м. Хмельницького. Любителі риболовлі можуть відпочити на штучному ставку річки Збруч. Для автомобілістів передбачені добре облаштовані автостоянки.

Бальнеологічний санаторій «Товтри» розташований на березі р. Збруч, в 5 км від селища міського типу Сатанів. Відпочиваючі розміщуються в 7-поверховому та малому спальних корпусах, які збудовані в сучасному стилі, в окремих номерах на 2 особи, з усіма зручностями. Номери обладнані душевою кабіною, санвузлом. На території санаторію розташована їдальня (на 500 місць), кіноконцертний зал (на 400 місць), бібліотека. Відпочиваючі можуть відвідати сауну та басейн. Любителі рибалки можуть відпочити за улюбленою справою на штучному ставку р. Збруч. Крім відпочинку в даному закладі пропонують ряд лікувально-оздоровчих послуг.

Бальнеологічний санаторій спеціалізується на лікуванні захворювань печінки і жовчного міхура, жовчовивідних шляхів, нирок та сечовидільної системи, підшлункової залози, шлунково-кишкового тракту, обміну речовин.

Санаторій-профілакторій «Берізка» розташований також у Сатанові. Спеціалізується він на лікуванні серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату.

На території Городоцького району крім санаторіїв розташовані чотири бази відпочинку. А саме: база відпочинку «Зв'язківець Чернігівщини» – оздоровчий заклад сезонного типу; база відпочинку «Джерельце» – оздоровчий заклад сезонного типу; база відпочинку Інституту землеустрою – оздоровчий заклад сезонного типу; база відпочинку «Медобори» сезонного типу.

В Кам'янець-Подільському районі знаходяться сім комплексів, які використовуються для оздоровлення та відпочинку: в смт. Стара Ушиця дитячий санаторій «Дністер»; в с.Привороття-2 профілакторій «Лісова пісня»; у с. Врублівці дитячий оздоровчий табір «Чайка»; в с. Рогізна «Будинок рибалки»; в с. Голосків спортбаза; в с.Устя база відпочинку; в с. Ісаківці дитячий оздоровчий табір «Надія». В літній період на базі загальноосвітніх шкіл організуються оздоровчі табори школярів на 300-400 місць.

В місті Кам'янці-Подільському знаходяться чотири оздоровчі заклади: пансіонат з лікуванням «Поділля», дитячий санаторій, «Фільварки – Центр», міський «Центр здоров'я».

Значною популярністю користується профілакторій «Лісова пісня» (с. Привороття), який розташований недалеко від Кам'янця-Подільського

розташований. Санаторій приймає дітей віком від 14 до 17 років, та спеціалізується в основному на лікуванні опорно-рухового апарату.

Цей санаторій умовно поділений на «верхній» та «нижній». Для «нижнього» характерні дерев'яні будиночки, в яких діти живуть по 3-4. Для «верхнього» характерні кращі умови.

В Чемеровецькому районі знаходяться три комплекси, які використовуються для відпочинку: в с. Бондарівка база відпочинку та студентський оздоровчий табір; в с. Романівка база відпочинку; в с. Жабинці база відпочинку. Окрім того, в с. Красноставці діє сезонний оздоровчий дитячий табір на базі середньої школи.

В районі дослідження готельне господарство розвинуте на різних рівнях у різних частинах НПП «Подільські Товтри». Найбільше скупчення закладів готельного типу у місті Кам'янці-Подільському. Це готельні комплекси: «4 сезони», «Пілігрим», «Фільварки-центр», «Тарас Бульба», «Гетьман», «Садиба», «7 днів», «Клеопатра», «Ксенія», «Гала-готель», «Крейцер».

Розвиток туристичної мережі природного парку базується на використанні наявних туристичних ресурсів, до складу яких крім природних комплексів віднесені пам'ятки історії, культури, архітектури, музеї та сучасні громадські споруди.

На території НПП «Подільські Товтри» розташовано 302 історико-культурні об'єкти: Городоцький район – 12 об'єктів; Чемеровецький – 27 об'єктів; Кам'янець-Подільський район – 63 об'єкти; м. Кам'янець-Подільський – 200 об'єктів.

Наявні історико-культурні об'єкти, ще не в повній мірі використовуються у туристичній діяльності. Значна їх кількість має відносну цінність для туризму, інші потребують реставраційно-відновлювальних робіт і проведення підготовчих робіт для експозиції. Основна, найбільш цінна група пам'яток історії і архітектури розташована в межах Кам'янець-Подільського національного історико-архітектурного заповідника.

Туристичний і пізнавальний інтерес можуть викликати пам'ятні об'єкти, розташовані в інших частинах природного парку. Наприклад, замок XIII ст. в с. Жванець, замок XIV-XVI ст. в с. Рихта, скельний монастир в с. Бакота, замки, костьоли, палаци – в селах Жванець, Китайгород, Панівці, церкви та громадські будівлі різних періодів, розташовані практично по всій території парку. Але за цінністю споруд, кількістю відвідань, розташуванням головною групою історичних об'єктів залишаються споруди національного історико-культурного заповідника в м. Кам'янці-Подільському.

Зовнішні та внутрішні вантажні та пасажирські перевезення на території національного природного парку здійснюється: автомобільним, залізничним та повітряним транспортом.

Провідне місце у забезпеченні пасажирських перевезень в межах парку належить автомобільному транспорту, який використовує мережу автошляхів різного класу.

Магістральні автошляхи загальнодержавного значення: Васильковичі-Порубне (через Хмельницький, Чернівці); Кам'янець-Подільський-Івано-Франківськ (через Чортків); Ярмолинці-Кам'янець-Подільський-Стара Ушиця.

Обласного (регіонального) значення: Могилів-Подільський-Делятин; Ярмолинці-Гусятин; Білогір'я-Стара Ушиця. Існуюча мережа та густота автошляхів задовольняє туристичні, культурно-побутові, адміністративно-господарські потреби.

В межах Кам'янець-Подільського адміністративного району (в межах природного парку) діють такі залізничні станції та пункти зупинки:

– дільнична станція I класу – Кам'янець-Подільський, яка має 18 під'їзних колій, обладнана сортувальною зоною, вантажним двором, обслуговуючим транспортно-експедиційним підприємством.

– проміжна станція IV класу – Нігин, під'їзних колій немає.

– проміжна станція IV класу – Гуменці, під'їзних колій немає.

– пункти зупинки – Мукша і Велика Слобідка.

Основні перевезення виконуються від ст. Кам'янець-Подільський на основі 4-х пар поїздів далекого слідування і 7 пар місцевого значення.

Північну частину Чемеровецького району перетинає одноколійна залізнична лінія Ярмолинці – Гусятин протяжністю в межах району 22 км, а на південно-західній окраїні району – залізнична лінія Хмельницький- Кам'янець-Подільський з залізничною станцією Закупне.

В східній частині м. Кам'янець-Подільський розташований аеропорт класу «Д» з двома ґрунтовими злітно-посадочними смугами. В період достатнього пасажирського потоку місто мало повітряні сполучення із містами: Миколаїв, Вінниця, Івано-Франківськ, Кіровоград, Луцьк, Одеса, Рівне, Тернопіль, Херсон, Хмельницький, Чернівці. При зростанні пасажирських перевезень міський аеропорт має можливість для їх задоволення, а при необхідності підвищити свої технічні характеристики шляхом реконструкції.

В північному напрямку від смт Чемерівці розташований другий аеропорт з ґрунтовою злітно-посадочною смугою, який розрахований на прийом легких літаків місцевих повітряних ліній. Зазначені аеропорти можуть використовуватись літаками, які приймають участь в сільськогосподарських роботах.

В усіх середніх і великих селах досліджуваної території є 2-3 магазини, клубні установи, поштові відділення, фельдшерсько-акушерські пункти, культові споруди.

Виходячи із дослідження природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів НПП «Подільські Товтри», можна запропонувати такі основні напрямки для покращення його туристично-рекреаційного господарства: – забезпечення державної підтримки рекреації і зокрема туризму в регіоні; – просування туризму в райони із низьким його розвитком, але із значним рекреаційним потенціалом; – удосконалення матеріально-технічної бази рекреації в регіоні; – здійснення заходів щодо охорони, відновлення та реставрації культурно-історичної спадщини та народних промислів і збереження самобутності регіону; – залучення якнайбільшої кількості рекреантів в регіон; – збільшення кількості грошових, в т.ч. валютних, надходжень; – збереження чистоти довкілля та охорона рекреаційних ресурсів; – формування сучасної інформаційно-рекламної служби; – заохочення регіонального патріотизму; – розробка спеціальних рекреаційних програм для інвалідів та малозабезпечених верств населення;

Основним напрямом рекреаційної галузі на території НПП «Подільські Товтри» має бути формування регіонального рекреаційного комплексу, здатного задовольняти потреби населення регіону в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку та туризмі, формування ринку конкурентоспроможних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного використання наявних природних та культурно-історичних ресурсів регіону спільно зі збереженням екологічної чистоти середовища та забезпечення комплексного розвитку території. Тому, виходячи із цього, основними завданнями туристично-рекреаційного комплексу НПП «Подільські Товтри» на сьогодні повинні бути: – розвиток курортів Сатанова; – проведення організаційних заходів щодо рекреаційної діяльності в Національному природному парку «Подільські Товтри» та в інших об'єктах природно-заповідного фонду регіону, а також їх матеріально-технічного забезпечення; – створення туристичного центру міжнародного значення на базі Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» та Національного природного парку «Подільські Товтри»; – реставрація, ремонт та відновлення численних культурно-історичних пам'яток, а також народних ремесел і традицій; – розвиток матеріально-технічної бази рекреації в регіоні; – облаштування печер в басейні річки Дністер з метою залучення для рекреації; – налагодження інформаційно-маркетингової служби; – проведення робіт на удосконаленню кадрового забезпечення.

Створення матеріально-технічної бази рекреації та туризму, формування туристичної інфраструктури, організація туристичного сектору не може проходити без залучення інвестицій, вкладання яких також в суміжні із туризмом галузі веде до покращання обслуговування відпочиваючих. Враховуючи важку економічну ситуацію, відсутність засобів державного бюджету та забезпечуючи максимально дешеві лікувальні послуги для громадян нашої країни, можна вважати доцільним залучення в регіон різноманітних інвесторів, засобів благочинних фондів, місцевих бюджетів, підписання лізингових контрактів, враховуючи при цьому та ставлячи на перший план інтереси регіону [2, 3].

Однією із проблем, що гальмує розвиток туризму в регіоні, є погана інформованість клієнтів, інвесторів та інших зацікавлених осіб про рекреаційний потенціал регіону. Тому формування комплексної бази даних, паспортизація рекреаційних об'єктів, випуск сучасної рекламної продукції, проведення конференцій, семінарів, відкриття представництв в країні та за кордоном чекає свого вирішення.

Варто зазначити, що прискорення темпів використання рекреаційного потенціалу регіону може привести і до небажаних наслідків (перевантаженості відпочиваючими або об'єктами розміщення, неузгодженості між попитом та пропозицією, посилення територіальних диспропорцій, екологічних проблем і т.д.). Такій ситуації може завадити чіткий механізм державного регулювання використання ресурсної бази що передбачає: встановлення науково обґрунтованих норм допустимої місткості рекреаційних об'єктів, проведення комплексної оцінки ландшафтів, чіткого функціонального зонування території, де б передбачалися резервні, заповідні ділянки, території різного призначення, введення плати за користування деякими видами рекреаційних ресурсів [3].

Важливим засобом підвищення туристичної цінності регіону є створення властивого лише йому, своєрідного іміджу, заснованого на привабливих символах регіону. Беручи до уваги те, що в даному регіоні переважає сільська система розселення із наявністю великої кількості малих міст, які мають значний культурно-історичний потенціал, варто якраз на цьому зробити акцент для туристичного розвитку. Отже, НПП «Подільські Товтри», в загальнодержавному рекреаційному комплексі може предстати як регіон розвинутого сільського, екологічного, релігійного, оздоровчого та пізнавального туризму на базі багатої історико-культурної спадщини. Особливе місце повинна зайняти мережа історико-культурних територій. В першу чергу до них належать старовинне місто Кам'янець-Подільський.

Щоб реалізувати запити значної частини населення низької та середньої забезпеченості, необхідно створювати рекреаційні системи усіх видів на базі

природних ресурсів якраз свого регіону. Крім того, важливим є розвиток соціального туризму, який надає можливості все більшій частині населення бути залученими до туристичного процесу. Соціальний туризм характеризується залученням різних соціальних організацій (пенсійні, благодійні фонди, профспілки) та фінансової підтримки (кредити із низькими процентними ставками, субсидії, податкові пільги).

Згідно дослідження запропоновано такі пропозиції з оптимізації туристично-рекреаційного комплексу НПП «Подільські Товтри»:

1. Створення регіонального координаційного органу з питань організації відпочинку та раціонального використання наявних рекреаційних ресурсів для об'єднання зусиль місцевих та відомчих органів з метою задоволення потреб населення у відпочинку, створенню та удосконаленню інфраструктури, використанню матеріально-технічних та трудових ресурсів, забезпеченню кадрами, а також формуванню служб, які забезпечують постачання закладів продуктами харчування, водо- та енергією, забезпеченням транспортом.

2. Створення сприятливої інвестиційної привабливості щодо залучення інвестицій для розширення об'ємів задоволення потреб населення регіону в місцях відпочинку. У зв'язку із обмеженими можливостями бюджетного виділення засобів на будівництво закладів відпочинку потрібно виявити нові джерела надходження цих ресурсів, створювати альтернативні види та форми відпочинку.

3. Здійснення ефективних заходів з охорони та покращення стану природних рекреаційних ресурсів. Важливою умовою вирішення цього питання є: визначення потреб населення в рекреаційних територіях і закладах, дослідження впливу різних закладів відпочинку, видів рекреаційної діяльності на стан ресурсів. Проблема збереження природних рекреаційних ресурсів тісно пов'язана із необхідністю організації системи особливо охоронних територій, що мають рекреаційне значення.

4. Розробка програми науково дослідних робіт з проблем підвищення ефективності організації рекреації. Важливе значення має процес дослідження та проектування територіальної організації рекреації як безперервне удосконалення рекреаційної діяльності. Тому потрібно звернути особливу увагу на розробку комплексної програми розвитку рекреаційного комплексу регіону [3, 4].

Позитивною умовою розвитку туризму і екскурсій в НПП є транспортні магістралі та дороги різних рівнів: залізнична магістраль Схід-Захід, розгалужена мережа автомобільних шляхів; перспективна швидкісна автомагістраль Західна Європа – Київ, наявність аеропортів в м. Хмельницькому та Кам'янець-Подільському.

Оцінка рекреаційних ресурсів дали можливість виявити різноманітні за ступенем сприятливості природні компоненти та історико-культурні об'єкти на території Національного природного парку «Подільські Товтри». Проведена оцінка туристично-рекреаційних ресурсів НПП «Подільські Товтри» є першим кроком на шляху вивчення багатоаспектних проблем розвитку регіонального господарського комплексу та його складової частини – рекреаційно-туристичного.

Список використаних джерел

1. Природа Хмельницької області / За ред. Геренчука К.І. – Львів : Вища школа, 1980. – с. 152.
2. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. – Чернігів : Вид-во ЧНТУ. – 492 с.
3. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навчальний посібник. – К. : Альтерпрес, 2006. – 264 с.: картосхеми.
4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

CESTOVNÝ RUCH NA ÚZEMÍ NÁRODNÉHO PARKU NÍZKE TATRY – ZÁKLADNÉ PREDPOKLADY

Vladimír Čech¹, Bohuslava Gregorová²

vladimir.cech@unipo.sk@unipo.sk, bohuslava.gregorova@umb.sk

¹Prešovská univerzita, Prešov, Slovenská republika;

²Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovenská republika

Abstract: The Low Tatras National Park was established in 1978 as the third national park in Slovakia. Due to its area, together with the protection zone, it represents the largest large-scale protected area in Slovakia. The aim of the paper is to briefly characterize the basic assumptions and the degree of development of tourism in the Low Tatras National Park as well as to analyze its physico-geographical structure.

Key words: Low Tatras, national park, tourism, physico-geographical analysis

Úvod

Národný park Nízke Tatry vznikol roku 1978 ako v poradí tretí národný park na Slovensku. Svojou rozlohou, spolu s ochranným pásmom predstavuje najväčšie veľkoplošné chránené územie na Slovensku. Nízke Tatry sú najrozsiahlejším vysokým pohorím Západných Karpát a druhým najvyšším pohorím Slovenska. Predstavujú nesmierne bohatstvo prírodných krás a prírodných zdrojov. Tie človek